

Motto:

Slepý je ten kto vidí ale nechce vidieť, kto ozaj nemôže vidieť je nevidiaci.

Hluchý je ten, čo počuje ale nechce počuť, ten čo ozaj nemôže počuť je nepočujúci.

Mrzák je ten, kto je zlom postihnutý na duši, ale nie ak je postihnutý na tele. BK

V poslednom období táto problematika prešla samostatným vývojom. Pôvodne sa obmedzila na rešpektovanie zdravotne postihnutých osôb (najmä telesne a zrakovo). Dnes ju vnímame v celom spektre prirodzenej ľudskej rozličnosti, keď vnímame že ľudské spoločenstvo tvoria deti, dospelí, seniori, budúce a aktuálne matky, ľudia s rôznymi telesnými, zmyslovými a duševnými postihnutiami. Preto dnes v architektonickom a urbanistickom navrhovaní už pojem *osoby s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie*, ktorý je použitý v zákone aj vo vyhláške, nepovažujeme za výstižný a teda ani nie za správny. **Navrhovanie pre všetkých** je dnes elementárnou aplikáciou základných ľudských práv¹⁾.

V súvislosti s danou problematikou a zákonmi by sme si oprávnene mohli položiť otázku : je vôbec z ľudského pohľadu takú zásadnú vec potrebné riešiť zákonmi ? Nestačí elementárna etika, ktorá je nad všetkým písanými zákonmi ? Žiaľ, prax nás presvedčuje o opaku. Tak ako sme jedineční podľa vyššieho opisu, sme aj rôzne empatickí, egoistickí, nevšímaví, arogantní... Preto pre garanciu týchto práv vznikajú dohovory, zákony, vyhlášky a normy.

Filozofický rozmer problematiky prinášajú medzinárodné dohovory - ak k nim štát pristúpi, sú pre neho nad zákonmi a preto by sa mal snažiť v krátkej dobe ich do zákonov a vyhlášok aj implementovať²⁾. V našom prípade sa jedná o zákony súvisiace s navrhovaním, povoľovaním, výstavbou a užívaním stavieb³⁾.

Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím a Opčný protokol k Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím podpísal prezident SR 26.09.2007. Pre SR nadobudol tento Dohovor OSN platnosť 25.06.2010. Dohovor aj protokol nadväzujú na *Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd*, podpísané v Ríme, 4.09.1950.

Kým dohovor je medzinárodným záväzkom, zákon je jeho prenesením do výkonnej praxe. V prvom rade je to prenos do Ústavy SR. Tú pre jednotlivé oblasti života spodrobňujú zákony a iné právne predpisy. Stavebný zákon ako vyššia právna norma nestanovuje podrobnosti, ale viacmenej deklaratívne definuje požiadavky na navrhovanie, povoľovanie a užívanie stavieb, podrobnosti prinášajú výkonné vyhlášky, normy... Tu si súčasne musíme uvedomiť jedno – zákon aj nižšie právne normy určujú len nevyhnutné minimum⁴⁾...

Danej problematiky sa **Stavebný zákon** 50/1976 dotýka takto :

§43e Všeobecné technické požiadavky na výstavbu

Všeobecné technické požiadavky na výstavbu vrátane všeobecných technických požiadaviek na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie ⁵⁾ určujú požiadavky na územno-technické riešenie výstavby, stavebnotechnické a účelové riešenie stavieb, podľa ktorých sú právnické osoby, fyzické osoby, orgány štátnej správy a samosprávy povinné postupovať pri umiestňovaní, projektovaní, povoľovaní, uskutočňovaní, kolaudovaní, užívaní a odstraňovaní stavieb.

§47 Všeobecné technické požiadavky na navrhovanie stavieb

Stavby sa musia navrhovať tak, aby boli po celý čas životnosti v súlade so základnými požiadavkami na stavby, so zastavovacími podmienkami a aby boli zhotovené z vhodných stavebných výrobkov a pritom aby:

c) stavba stavebnotechnickým vybavením zodpovedala účelu a spôsobu užívania, a ak ide o stavbu, ktorá je určená len na užívanie osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie alebo o stavbu, ktorá je prístupná širokej verejnosti, aby spĺňala aj osobitné požiadavky na užívanie stavby osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie, najmä požiadavku bezbariérovosti,...

Všimnime si, že rozdiel medzi §43 a §47 spočíva v tom, že §47 rozširuje okruh stavieb. My dnes ale chceme ešte viac - očakávame, aby sa takto chovala každá stavba, ktorá bude užívaná osobami, a nielen stavby špeciálne navrhované pre uvedené osoby alebo stavby verejne prístupné, ale aj všetky iné stavby. Môže padnúť otázka. Platí to aj na môj rodinný dom ktorý si chcem navrhnuť a nik z nás nie je postihnutý a pod.? Odpoveď je áno. Aj ku mne môže prísť osoba s obmedzením pohybu alebo orientácie. Aj ja sa takou osobou môžem stať. Aj moji rodičia zostarnú, aj ja zostarnem...

Zmyslom tohoto prístupu je navrhovať najmä nové stavby tak, aby sa požiadavky problematiky stali prirodzenou súčasťou konceptu stavby tak, aby nemuselo byť viditeľné a upozorňujúce – toto sú schody pre mňa a vedľa je rampa pre vozíčkara.

1

2

Nábřeží Rhony, Lyon. Architekt Fr.Jourda, kraj. arch.: A.Tardivon, E. Jalbert 2005-07

Nenásilne pôsobocia diagonálna rampa ako súčasť konceptu, ktorý sprístupňuje každý stupeň každému

Uvedené citácie zákona sa týkajú stavieb všeobecne. **Vyhláška 532/2002** MŽP SR požiadavky zákona rozdeľuje medzi budovy a komunikácie (keďže to je označenie aj pre verejný priestor). Pre budovy je z hľadiska problematiky dôležitý najmä §27 (schody a rampa), §28 (zábradlie), §33 (výtah) ako aj ustanovenia zamerané na bytové domy, hotely, motely a penzióny, budovy na administratívu, správu a riadenie, banky a pošty, budovy na obchod a služby, budova na školstvo a vzdelávanie, zdravotnícke zariadenia a zariadenia sociálnych služieb; stavby na zhromažďovanie väčšieho počtu osôb. Podrobnejšie sa problematike venuje 4. časť vyhlášky "Všeobecné technické požiadavky na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie⁴⁾". Pesimistický výklad tohoto pojmu akoby redukoval tieto požiadavky na úzky okruh stavieb. Pozitívny ale môže znamenať, že keďže uvedené osoby môžu užívať všetky stavby bez rozdielu, tak majú tieto ustanovenia všeobecnú platnosť. Napokon odpoveď a spodrobnenie prináša **Vyhláška 532/2002** keď v §56 uvádza, čo sa rozumie stavbou užívanou osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie :

§ 56 Požiadavky v tejto časti tejto vyhlášky sa vzťahujú na

- a) stavbu bytového domu a ostatných budov na bývanie,
- b) byt, ak ho má užívať osoba s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie (ďalej len „byt osobitného určenia“),
- c) stavbu rodinného domu, ak ju má užívať osoba s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie (ďalej len „rodinný dom osobitného určenia“),
- d) stavbu nebytovej budovy v časti určenej na užívanie verejnosťou,
- e) stavbu, v ktorej sa predpokladá zamestnávanie osôb s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie (ďalej len „stavba s chráneným pracoviskom“),
- f) inžiniersku stavbu v časti určenej na užívanie verejnosťou.

Podrobnejšie rozvádza požiadavky **Príloha č. 1** k tejto vyhláške, ktorá ich špecifikuje na:

- komunikácie (úpravy povrchov, ext. zábradlia, rampy, **min. šírky chodníkov** a ich sklony⁶⁾, nástupištia, vstupy do stavby, verejné plochy
- vnútorné priestory budov (výtah, okno, prah, dvere, farba dverí (!!!).

Žiaľ, vyhláška neobsahuje grafické podanie uvedených parametrov, čo by iste pomohlo v orientácii a lepšiemu pochopeniu výkladu napr. na stavebných úradoch, ktoré povoľujú výstavbu.

V urbanistickej dimenzii je z hľadiska tejto problematiky ohľaduplné, ak urbanistická koncepcia je založená na princípoch :

- krátkych vzdialeností – pasáže, priechody, diagonál v štvrcovom rastru zástavby
nenavrhovať zástavbu ako priestorovú bariéru (dlhý trad RD)
- prehľadnosti usporiadania priestoru a ľahkej orientácii
- eliminácii pešieho pohybu v svažitom teréne (terénne rampy, stúpanie po vrstevnici, technické riešenia napr. travelátory

Osobitnou otázkou je aplikácia pravidiel pri navrhovaní **verejných priestorov**. Vodiace línie by už mali byť samozrejmom a výtvarnou súčasťou riešenia. Bezobrubníkové riešenia ulíc už sú štandardom tzv. zdieľaného verejného priestoru (obr.5).

3

4

Využitie farebného odlišenia diagonály ako vodička pohybu je sťažené aplikáciou iných čiar v priestore s rovnakou farebnosťou, Štrasburg, Place Kléber, arch. Guy Clapot

5

6

2x Pardubice – pešia zóna kombinovaná s MHD; peší priechod ako retardér, chodec ide stále v jednej úrovni

7

Lyon – krátky prístup k zastávke električky, redukcia na jeden jazdný pruh znamená priechod na tri kroky aj seniorom

8

Technicky dokonalý bezbariérový vstup do nízkopodlažnej električky (Grenoble) šetrí aj čas

9-11

Travelátor – krytý pohyblivý chodník v členitom teréne mesta, Barcelona

Aplikácia signálnych (upozorňujúcich, výstražných) prvkov je založená na unifikácii. Preto napr. na priechody a pod. sú vypracované manuály, ktoré je potrebné preniesť do riešenia. Uniformita aplikácie upozorňujúcich prvkov je daná požiadavkou zapamätateľnosti a ich rovnakej platnosti na rôznych miestach. Napr. zrakovo postihnutá osoba sa na nástupnej stanici má “stretnúť” s rovnakým systémom a radením prvkov ako na výstupnej stanici - originalitu hľadáme v prestrešení perónov.

12

OK - nevidomý má paličkou “naraziť” na stĺp ako upozorňujúci prvok, Trnava

Poznámky :

- 1) Ľudské právo je napr. vyššie ako “právo pamiatky” na jej ochranu. Preto aj pri rekonštrukcii pamiatok je potrebné rešpektovať tieto dovery a ich realizácii uskutočňovať tak, aby týmto požiadavkám bez výnimiek vyhovovali. To je práve výzva pre architektov a úrady – neobísť ale hľadať take riešenia, aby pamiatková podstata kultúrneho dedičstva ostala neporušená a súčasne aby všeobecné ľudské práva boli rešpektované.
- 2) Problém niekedy spočíva v tom, že kým k medzinárodnému dohovoru vláda pristúpi aj na základe vlastného rozhodnutia napr. aj pod tlakom iných medzinárodných záväzkov, ako je členstvo v EÚ), tak zákony prijíma parlament a ich schvaľovanie je v podstate politickou záležitosťou za a proti.
- 3) Minimum dodržania predpisov napr. znamená priviesť zrakovo postihnutého k prirodzenej vodiacej línii. Často sa to takto zjednodušuje, hoci napr. steny budov svojim výčnelkami spôsobujú komplikácie pri identifikácii cesty bielou paličkou. Viac ako zákon je navrhúť a realizovať nezávislé súvislé vodiace pásy celým mestom.
- 4) Jedná sa najmä o :
 - Stavebný zákon (50/1976 v znení neskorších zákonov)
 - Požiarneho zákona 94/2004
 - vyhlášky : 532/2002 MŽP SR; 277/2008 Z. z. MH SR (hotely)
- 5) Medzi obmedzenú schopnosť orientácie spravidla zaraďujeme zrakové postihnutia, patria sem ale aj inak

zmyslovo postihnutí, najmä sluchovo. Absencia sluchu nie je len o (ne)schopnosti či obmedzení sa dorozumieť (mnohí dokážu výborne odozvať), ale aj sluchová kulisa je pre naše podvedomie a orientáciu v priestore dôležitá. Zmyslové obmedzenia sa nevzťahujú len k absolútnej strate zmyslu, ale už aj čiastočné straty prinášajú značné komplikácie. Napr. šerosleposť môže ovplyvniť reakciu len v určitom stave oblohy, aj ľahko nedoslýchaví nemusia počuť varovné signály, ak majú poškodený príjem určitej frekvencie a nie intenzity.

6) napr. : **min. šírka chodníka je 1300 mm**

7) Zrakovo postihnutý občan sa ma spýtal, na čo myslím keď idem po chodníku. Rozmýšľam o tom kam idem, mám rôzne myšlienky, sledujem ľudí a tak rôzne. A dostal som j druhú otázku, či viem na čo myslí on. Odpoveď bola – musím byť absolútne sústredený, sledovať paličku, počítat kroky na známej trase ...

Podklady :

1. Európsky dohovor o ľudských právach, https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SLK.pdf
2. Vyhláška 532/2002 MŽP SR + Príloha č.1, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/532/>
3. Gehl, Gamzoe L.: Nové městské prostory, Vydavatel ERA, 2002, ISBN 80-86517-09-8
4. Benešová, V. : Historické centrum popretkávali travelátormi, ABS 28.02.2013; <https://www.asb.sk/architektura/historicke-centrum-popretkavali-travelatormi>

Obrázky :

- 1 <https://greatruns.com/lyon-france-rhone-river-run/>
- 3,4 lit. č.3, str. 148
- 2,5-8 foto B. Kováč
- 9-11 lit. č. 4, pôvodný zdroj : www.robtoerilla.com
- 12 <https://www.trnava.sk/sk/aktualita/hlavna-cena-pre-trnavu-v-sutazi-samosprava-a-slovensko-bez-barier?p=true>